

Kung slår dam

– våldsforskningsmetodologi i ett våldsamt jämställt Sverige

Jenny Westerstrand

Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

King Captures Queen. Methodology in research on violence in violently equal Sweden

Research and debate on violence against women in a Swedish context is here discussed from a perspective that focuses on the different understandings and epistemological claims behind existing positions. I crystallize a dominant perspective on violence, centred around fragmentation/deviance, and a challenging feminist understanding, centred around coherence/normality. I relate these understandings to a wider set of methodological choices and epistemological claims within research on violence against women, captured in what I call a discourse on partner violence (fragmentation) and a feminist discourse on men's violence against women (coherence).

The article also examines the reactions, in media and academic life, that a quantitative study on men's violence against women in Sweden provoked, *Captured Queen, Men's violence against women in equal Sweden. A prevalence study* (Lundgren et al 2001). By applying a coherent methodological approach, stemming from the feminist discourse on violence against women, the study seems to have placed itself outside what was comprehensible for many voices in the debate (from media and the academic field). I discuss the hostile reactions the study aroused, in relation to its methodology and the above presented conflicting understandings that occupy the research field "violence against women".

Keywords: violence against women, Captured Queen, feminist theory, coherent perspective

I februari 2001, för snart tio år sedan, publicerades Sveriges första nationella omfångsstudie rörande kvinnors erfarenheter av mäns våld, *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige. En omfångsundersökning* (Lundgren m.fl. 2001). Upprördheten blev stor och studien gick ett märkligt öde tillmötes: "Friad men kritiserad" i en granskning för vetenskaplig oredlighet, efter att starkt ha kritiserats i media. Vad var det som var så upprörande? Hade vi hittat på de höga våldstalen i studien? Byggde Slagen dam på forskningsfusk?

I den här artikeln ska jag diskutera några metodologiska grepp i Slagen dam och relatera dem till svenska förståelser av våld mot kvinnor. Jag argumenterar för att den turbulens som studien skapade handlade om att den utmanade inte bara en djupt förankrad mainstreamförståelse av våld, utan också gick emot förståelser som dominerat delar av det genusteoretiska våldsforskningsfältet.

Sedan slutet av 1980-talet har fältet mäns våld mot kvinnor varit föremål för många

politiska interventioner. Reformerna har gjorts med ett uttalat könsperspektiv. En könsmaktsbaserad förståelse av våld hade en framskjuten plats i de politiska problemformuleringarna av "våldsfrågan". Under 2000-talets första hälft följde dock en kraftig mobilisering mot ett sådant perspektiv. Under den debatt som rasade framställdes könsmaktsperspektivet, inte som ett brott mot en tystnad eller en lång tradition av att förklara våld med avvikelser, utan som ett uttryck för ett perspektiv med fullkomlig dominans över fältet, en dominans som nu mot alla odds såg ut att kunna brytas. Övertoner saknades inte.¹

I centrum för den turbulens som rådde på våldsforskningsarenan, i huvudsak registrerad av media, stod professor Eva Lundgren och hennes forskning, närmare bestämt hennes arbete rörande rituellt våld², hennes analytiska modell om våldets normaliseringsprocess och *Slagen dam*. Kulmen i den våg av antipatier som restes mot den feministiska våldsforskningen var en granskning av hela Lundgrens vetenskapliga produktion vidtagen av Uppsala universitet. En granskning som resulterade i att Lundgren friades, samtidigt som hon för publikationen *Slagen dam* fick motta "mycket allvarlig kritik" av granskarna.

Jag ämnar i den här artikeln undersöka den kritik som riktades mot *Slagen dam* och relatera kritiken till några grundläggande skiljelinjer rörande hur mäns våld mot kvinnor förstås i Sverige.³ Artikeln är upplagd så att jag först diskuterar mottagandet av *Slagen dam* i media. Jag skisserar därefter några forskningsmässiga konfliktlinjer rörande våld mot kvinnor som jag ser som centrala för den kritik *Slagen dam* fick, och som relaterar till de reaktioner som märktes i media när rapporten kom. Efter detta övergår jag till att diskutera metodologin bakom *Slagen dam*. Närmare bestämt utvecklar jag fem centrala metodologiska övervägandena som präglar studien.⁴ Dessa relaterar jag till annan prevalensforskning om våld, gjord vid tiden för *Slagen dam*, nationellt och internationellt. Linjer dras också framåt i tiden, till kvantitativ forsk-

1 Jfr professor Per Bauhn som i SvD menade att det faktum att radikalfeminister inte tagit till våld handlar om avsaknad av vapen och politisk makt snarare än ett ideologiskt motstånd mot våld mot män. Bauhn, SvD 19 maj 2005. Thomas Idegaard var en av flera som jämförde feminister med nazister, Ekot SR 28 april 2005. Flera av de mejl som sändes till Uppsala universitet, där Eva Lundgren är anställd, efter teveprogrammet *Könskriget* kopplade också Eva Lundgrens forskning till nazismen, bl.a. Bo Rothstein, mejl 22 maj 2005.

2 Lundgrens forskningsinsatser på detta område begränsar sig till en publikation, samförfattad med fyra andra personer, *La de små barn komme till meg* (1994). Liksom i fallet *Slagen dam*, där det också fanns fler författare, var det bara Lundgren som granskades för innehållet i publikationen.

3 Här måste något som präglar våldsforskningsfältet lyftas fram, nämligen den omfattande interventionen från personer som inte är sakkunniga i våldsforskning – forskare från andra fält, journalister och allmänhet. Mottagandet av *Slagen dam* diskuteras därför i denna artikel i relation till sammansmältandet mellan den mediala och vetenskapliga diskursen (Jfr Eldén 2005, 2006).

4 När jag talar om metodologi avser jag med sociologen Leslie McCall "en samling koherenta tankar om den filosofi och de metoder och data som ligger bakom forskningsprocessen och kunskapsproduktionen" (McCall 2005:33). Det innebär att jag inte bara eller ens främst intresserar mig för metoderna i statistiskt avseende, utan även för vilka filosofiska/teoretiska grunder metoderna vilar på och vilken slags kunskap som produceras vid tillämpningen av metoderna (McCall 2005).

ning om mäns våld mot kvinnor idag. Sedan behandlar jag den granskning av Slagen dam som Uppsala universitet uppdrog åt två forskare att göra. Avslutningsvis reflekterar jag över vilka möjligheter forskaren och forskningen har att bryta med invanda och populärt förankrade föreställningsvärldar.

Skamfläcken – Slagen dam och media

I sin rapport *Skamfläcken* (2005) studerar Wendt Höjer mottagandet av Slagen dam i media och i det politiska samtalet. Hon konstaterar att mottagandet i media präglades av vissa motsägelser. Å ena sidan en tystnad, å andra sidan sensationsskriverier med rubriker om ”alarmerande” och ”upprörande resultat” (se också Lundgren & Westerstrand 2001, Nilsson 2005). På dessa sensationsskriverier kom dock en omedelbar motreaktion, där studiens resultat kraftigt ifrågasattes, rent av förklarades för ”non-sens” och ”totalt ointressanta” (Wendt Höjer 2005:8).

Wendt Höjer menar att den sensationsjournalistik som vissa tidningar bedrev kring rapporten också utgjorde förutsättningen för att den skulle avfärdas. Samtidigt hamnade rapportens faktiska innehåll i skymundan. Exempelvis plockades inte studiens kanske viktigaste bidrag till forskningen om våld upp i media annat än undantagsvis. Det är det sammanhållna perspektivet på våld, där kvinnors våldsutsatthet för olika typer av våld, över tid, i olika relationer och på olika arenor framhålls som viktiga aspekter att analysera (Wendt Höjer 2005:14). Tvärtom framställdes ofta studiens resultat som helt andra än dem som redogjordes för i Slagen dam. Wendt Höjer tar särskilt upp att Slagen dam påstås bekräfta synen på våld mot kvinnor som synonymt med ”våld i hemmet”, trots att dess analytiska ansats framhåller vikten av en annan, vidare förståelse (Wendt Höjer 2005:16, 19, Lundgren m.fl. 2001:73). 2005:29)

Striden om våldet

Kunskapsintresse: förutse, förklara eller se våldet?

För att förstå de reaktioner Slagen dam mötte är det nödvändigt att orientera sig i stridslinjer i svensk forskning och debatt om mäns våld mot kvinnor under de senaste 20–30 åren. Min genomgång – ytterst kort och utan anspråk på att vara uttömmande – startar i att grovt inringa några discipliner som varit centrala på området och peka på de skilda kunskapsanspråk man har inom dessa.

En central ställning inom svensk våldsforskning har kriminologin och psykiatrin intagit. I min tolkning ligger dessa två discipliners perspektiv nära varandra i förståelse av våldet. Inom båda disciplinerna arbetar man med att studera riskgrupper (och att göra farlighetsbedömningar) och vad gäller statistiskt material aggregerar man gärna data för att söka överrepresentationer av våldsverkare i exempelvis olika socioekonomiska eller etniska grupper.⁵ Våldet tolkas som uttryck för avvikelser – sociala

5 Att söka eventuella riskgrupper ringas exempelvis in som en av tre grundläggande dimensioner och analysområden i Brås rapport ”Våld mot kvinnor och män i nära relationer” (Brå 2009:12 s 30).

eller psykiatriska – hos gärningsmannen (se nedan). Jag kallar detta för att kunskapsintresset är riktat mot att kunna *förutse* våldet.

Under många år var kriminalstatistik en central källa för dessa analyser, vilket fick en framväxande grupp feministiska våldsforskare att protestera. Dessa menade att sagda material gav en skev bild av vilka våldsverkarna var. Idag är det inte kontroversiellt att hävda att kriminalstatistiken ger en vinklad bild av gruppen gärningsmän (se nedan). Nya metoder, exempelvis offerundersökningar, används också allt flitigare inom kriminologin för att studera våldsutsatthet.⁶ Dock tycks det kunskapsintresse som styr disciplinen, uttryckt i exempelvis sökandet efter riskgrupper, vara svårare att utmana.

Vid sidan av ambitionen att förutse våld finns discipliner vars kunskapsintresse kan ses som riktat mot att *förklara* våld. Här märks exempelvis en postkolonial diskurs som engagerat sig ifråga om hedersvåld (Carbin 2009). Här är det feministisk våldsforskning som kritiseras. Den anses endimensionell då den bara använder en förklaringsmodell till våldet: Kön. Postkoloniala teoretiker vill istället använda fler parametrar för att förklara våld: Kön, etnicitet, klass och sexualitet till exempel.

Feministisk våldsforskning kan sägas ha ytterligare en annan ambition: *att se* våldet. Här märks hur sagda forskningsgren vuxit fram som en reaktion på tidigare (kriminologisk/psykiatrisk/medicinsk) forskning och de bilder av våldsmannen som där givits. Det är delvis mot "existerande mytbilder" om mäns våld mot kvinnor man formulerar sin kunskap. Utgångspunkten är också att våld inte enkelt låter sig fångas. (Om)tolkningar är en central del i försöken att få kunskap om våld och diskursiva påverkansfaktorer (jämfällbarhetsnormer, sociala tabun, patriarkala imperativ med förbud att skuldbelägga män) och komplicerade tolkningsprocesser (normalisering, "i" och "ur"-problematik) försvårar möjligheterna för såväl den utsatta kvinnan som den arbetande forskaren/det mötande samhället att få syn på våldet. (Lundgren & Westerstrand 2005b). Någon tanke om att "förklara" våldsutövning föreligger däremot ej.

Skillnaden mellan anspråken kan beskrivas som en omvänd trestegsraket: Kriminologin/psykologin gör anspråk på att *ha sett* (det betraktas som relativt oproblematiskt), *ha förklarat* (t.ex. med social utslagenhet) samt också kunna *förutse* våldet (riskgrupper är inringade). Postkolonial teori menar sig *se* våldet och vill utveckla instrument för att *förklara* det (klass, kön, etnicitet, sexualitet). Feministisk forskning står på ruta ett. Man har ambitionen *att se* våldet (Westerstrand 2010).

Avvikelse eller normalitet?

När dessa grundläggande kunskapsintressen/anspråk har lagts i dagen bör en annan vattendelare inom våldsfältet beröras: Bör mäns våld mot kvinnor förstås i termer av avvikelse eller normalitet? När våld knyts till *avvikelse* tolkas våldet som en sådan: En avvikelse, något främmande i könsrelationen. Det ses inte som en handling som ligger i linje med en redan existerande maktobalans mellan män och kvinnor utan som

⁶ Brå genomför varje år Nationella trygghetsundersökningen, NTU, om utsatthet för brott. Se nedan.

något som avviker från dess grundtema. Därmed uppstår också behovet att förklara våldsutövningen: Detta görs med förhållanden på gärningsmannens eller/och offrets sida. Det handlar om att förstå hur våldets aktörer skiljer sig från "normaliteten", exempelvis i form av psykisk sjukdom, social utslagenhet eller icke-svensk etnicitet. Vi kan också kalla detta "individuella förklaringsmodeller".

Mot denna förståelse står ett normalitetsperspektiv. Mäns våld ses inte som en avvikelse, men väl ett *extremt* uttryck för en ojämlig relation som "normalt" genomsyrar könsförhållandena i samhället (Lundgren 1993, 2004).⁷ Man talar därför om våld som en förlängning – och förstärkning – av denna ojämlighet, inte som ett brott mot den. Detta betyder dock inte att våld "förklaras med kön". Som nämnts har feministisk forskning ett annat kunskapsintresse.

Fragmentering – sammanhållande

Förutom skilda kunskapsintressen (förtuse/förklara samt se våldet) och en konflikt rörande ifall våld bör ses i termer av avvikelse eller normalitet, finns ytterligare teman i schismen om hur våld bör förstås. Sociologen Nea Mellberg talar om en *åtskiljandets (fragmenterandets)* och en *sammanhållandets diskurs* (Mellberg 2004).

Mellberg har studerat forsknings- och facklitteratur om mäns våld mot kvinnor under de senaste 30 åren (2004). Hon visar i sin genomgång hur våld i nämnda litteratur konsekvent har splittrats upp och *fragmenterats*. Exempelvis genom att behandla olika våldsformer, olika våldsarenor och olika våldutsatta respektive våldsutövare separat. Så har våldutsatta mödrar åtskiljts från deras utsatta barn, fysiskt våld har skiljts från sexuellt våld och våld i hemmet från det våld som kvinnor utsätts för på andra arenor och av andra förövare än deras partner.

Denna fragmentering, detta åtskiljande, korresponderar enligt Mellberg med olika förklaringsmodeller rörande mäns våld mot kvinnor, vilka bildar den dominerande diskursen om våld i Sverige. De mer tongivande förklaringsmodellerna inom åtskiljandets diskurs formulerar hon som *vanmaktsperspektivet, konfliktperspektivet, sociala-arvetperspektivet* samt *kulturperspektivet*.

Vid sidan av dessa skisserar Mellberg också ett nytt perspektiv som hon menar kommit att göra sig allt mer gällande: *Allt-och-inte-perspektivet*. Här kombineras olika förklaringar, inte sällan motstridigt (Mellberg 2004:83 ff).

Mot dessa perspektiv ställer Mellberg en framväxande feministisk *sammanhållen förståelse*, det hon kallar ett *makt-och-kontrollperspektiv*. I detta perspektiv söks för-

⁷ I diskussionen om våld som normalitet eller avvikelse tycks olika aspekter av "normalitet" lätt gå förlorad. Som Steen påpekar förekommer sådant också på forskarnivå, då i termer av en sammanblandning av "onormalt" med "önskat" (2003:96). De olika aspekter av normalitet som bör hållas i minnet kan beskrivas som i) Den "normala" ojämliga könsrelationen – det vi brukar omtala som bristande jämställdhet mellan kvinnor och män. ii) kulturell normalitet (eller normativ normalitet), alltså hur exempelvis maskulinitet skapas, iii) social normalitet, exempelvis hur våldsanvändare fördelar sig längst en socioekonomisk skala, iv) statistisk normalitet, alltså hur vanligt något kan sägas vara när det mäts med siffror (Lundgren 2004, Lundgren & Westerstrand, kommande).

bindelselinjer mellan olika våldsformer, mellan olika våldsarenor och mellan olika offer respektive förövare. Vidare sätts, som redan nämnts, våldet i relief till den sociala, kulturella, statistiska och könade normaliteten, istället för att låta avvikelsetemat stå i fokus för förståelsen (Mellberg 2004:85, Lundgren & Westerstrand, kommande).

Till skiftande kunskapsanspråk och termerna avvikelse och normalitet kan vi sålunda nu lägga begreppen *fragmenterad* respektive *sammanhållen* förståelse. Det ger följande analytiska indelning: avvikelse-fragmentering, respektive normalitet-sammanhållande. Mellberg menar att det är avvikelse och fragmentering som dominerat perspektiven på våld i en svensk kontext de senaste årtiondena (2004) medan ett feministiskt sammanhållet perspektiv utgjort en udda röst i sammanhanget.

"Könsmakt", ett buzzword

Mellberg lyfter fram den feministiska kvalitativa forskningen om mäns våld mot kvinnor och dess sammanhållna perspektiv som den forskningsgren som brutit med de dominerande, fragmenterade perspektiven (jfr Jeffner 1997, Brantsaeter 2002, Wendt Höjer 2002, Lundgren & Westerstrand, kommande). Sociologen Anne-Lie Steen pekar också hon på spänningar inom forskningsfältet våld mot kvinnor i sin genomgång (Steen 2003). Men där Mellberg framhåller den sammanhållna förståelsen som en ny röst i möte med den under decennier dominerande avvikelse-/fragmenterade diskursen, tolkar Steen en könsmaktsbaserad förståelse av våld som den dominerande diskursen, ja närmast förkvävande andra förståelser (Steen 2003:37,44 ff, 121 f).⁸

Ett sätt att förstå dessa motstridiga tolkningar av vilka förståelser som dominerar forskningen om våld är att skilja mellan att termer som makt och kön *används*, och att termerna makt och kön *operationaliseras* i förståelsen genom ett analytiskt sammanhållande perspektiv och genom en tolkning av våld i termer av normalitet. Gör vi denna distinktion märks att "ett könsmaktsperspektiv" och ett "feministiskt sammanhållet perspektiv" på våld inte måste sammanfalla (Mellberg 2004, SOU 2004:121). Som det "buzzword" "könsmakt" blev under 1990-talet var det närmast omöjligt att forska om våld utan att använda termen. Mellbergs "allt-och - intet-perspektiv" täcker mycket riktigt in det faktum att termerna kön och makt kan användas flitigt, samtidigt som man i förståelse och analys alltjämt lutar sig mot individuella förklaringsmodeller och fragmenterade förståelser.

Våld i nära relationer, eller mäns våld mot kvinnor?

Att det finns spänningar också inom det fält som vid en ytlig betraktelse kan verka "feministiskt" i våldsfrågan påtalar sociologen Carin Holmberg (Holmberg 2010).

8 Även om Steen framhåller könsmaktsperspektivets dominans är det i princip bara en forskare som får stå för detta perspektiv, Eva Lundgren, och då särskilt Lundgrens begrepp våldets normaliseringsprocess. Steens genomgång visar dock att förklaringar som kretsar kring individualpsykologiska eller alkoholrelaterade aspekter, kulturella särdrag eller biologiska förhållanden, dvs. det Mellberg kallar avvikelседiskursen, hela tiden har en mycket stark närvaro på kunskapsfältet (Steen 2003:44 ff).

Holmberg pekar på att uttrycket ”våld i nära relationer” har kommit att vinna mark inom kvinnojoursrörelsen på bekostnad av ”mäns våld mot kvinnor” när våldsutsatthet i en parkontext diskuteras (Holmberg 2010). Hon menar att utvecklingen speglar ett motstånd mot en könsmaktsanalys av relationsvåldet. Jag delar Holmbergs uppfattning och tror därtill att de två diskurserna ”våld i nära relationer” och ”mäns våld mot kvinnor” är användbara för att förstå den perspektivförskjutning som Slagen dam iscensatte.

Under 90-talet debatterades två perspektiv på våld mot kvinnor intensivt och tämligen bittert i Sverige: Eva Lundgrens könsmaktsorienterade förståelse och Margareta Hydéns socialpsykologiska perspektiv (Steen 2003, Holmberg & Enander 2004, Nilsson 2009). Striden rörde hur våld i nära relationer ska förstås. Använder vi Mellbergs terminologi fragmenterad respektive sammanhållen förståelse märks att Hydén företräder en fragmenterande syn (liksom att hon önskar förklara våldet): Hydén tolkar våldet som relaterat till parkontexten,⁹ och i denna kontext är det endast det fysiska våldet hon berör.¹⁰ Vidare menar Hydén att männen som utövar våld bäst kan förstås som i grund och botten psykiskt sjuka (Hydén 1995, Steen 2003:91). Slagen dam pekar istället mot en vidare kontext för våldet. Som jag ska redogöra för nedan vidgade studien perspektivet från den nära relationen till att omfatta också våld utövat på andra arenor än hemmets, liksom av andra gärningsmän än kvinnans partner/expartner. Studien inkluderade också hot om våld och sexuellt våld i definitionen av våld.

Genom dess vidgade perspektiv gav Slagen dam ett konkret, empiriskt inspel i en diskussion om kvinnors våldsutsatthet som därtills förts i en begränsad, fragmenterad, kontext. Studien vred frågan om kvinnors våldsutsatthet från att ha handlat om ”våld i nära relationer” till att röra ”mäns våld mot kvinnor” i empiri, teori och analys.

Sammanfattning

Centrala analytiska redskap för läsaren i den följande framställningen är tankekedjorna

- a) avvikelser – fragmentering – ”våld i nära relationer”,
- b) normalitet – sammanhållet perspektiv – ”mäns våld mot kvinnor”.

Till detta kan de skilda kunskapsanspråken föras att a) *förutse/förklara* våldet respektive b) *att se* våldet. Jag menar att a-leden ovan utgör en tungt etablerad förståelse av våld i Sverige medan b-leden är det perspektiv som genomsyrar Slagen dam. Som vi ska se nedan präglas delvis kritiken mot Slagen dam av brist på förståelse för att det

9 Lundgrens analytiska modell ”våldets normaliseringsprocess” är visserligen utvecklad i en parkontext, men det hindrar inte att den relaterar till ett vidare samhälleligt sammanhang av könade ojämlikheter.

10 Hydén ser inte ”kvinnomisshandel” som ett sexuellt beteende då hennes informanter inte tar upp denna aspekt i sina berättelser om mannens våld (Hydén 1995, Steen 2003:97). Hydéns studie begränsar sig därför till att handla om ”misshandel” med vilket avses fysiskt våld.

är olika perspektiv som har krockat. Man letar efter fusk och fel i den studie som inte uppväcker igenkänning hos läsaren och ropar på granskning.

Sociologen Pierre Bourdieu har utvecklat begreppet *doxa* för att formulera hur för-givettagna sanningar inom ett meningssystem upprätthåller sin dominans genom att skapa ett slags språklöshet kring sin egen existens och roll (Bourdieu 1977). I ett doxiskt samhälle ses den ”etablerade kosmiska och politiska ordningen inte som arbiträr i den meningen att den är en möjlig ordning bland andra möjliga, utan som odiskutabelt självklar och naturenlig varför den inte ifrågasätts” (Bourdieu 1977:164, citatet från Moi 1994:10). Brott mot *doxa* kan därför framstå som obegripliga, ja ”fel”. Jag ska nedan återvända till just denna reaktion på Slagen dam.

Slagen dam – med fokus på kvinnors erfarenheter i sammanhållna liv

FN:s generalförsamling antog 2003 en resolution där medlemsstaterna uppmanades att genomföra nationella studier rörande förekomsten av mäns våld mot kvinnor (A/RES/58/185). Redan dessförinnan hade flera länder i Europa tagit sådana initiativ. I Sverige anslög regeringen pengar till en studie om omfattningen av våld mot kvinnor redan i Kvinnofredspropositionen och det arbetet som ligger till grund för Slagen dam påbörjades 1997.¹¹

Studien, som publicerades 2001, bygger på en enkät riktad till 10 000 kvinnor i åldern 18–64 år, med 114 frågor om våld. De typer av våld som enkäten behandlar är fysiskt och sexuellt våld samt hotelser.¹² Frågorna rör våld utövat av såväl kända som okända gärningsmän, samt erfarenheter av våld från det senaste året och sedan 15-årsdagen. Svarsfrekvensen var 70,1 procent. I studien ställdes frågor rörande våldserfarenheter från det senaste året respektive tidigare, från nuvarande make/sambo, tidigare make/sambo, okända män/bekanta samt pojkvänner (män som kvinnan inte bott ihop med men som hon haft en relation med). Sammanlagt rapporterade 46 procent av kvinnorna att de någon gång efter sin 15-årsdag hade utsatts för våld av en man.

Studien korresponderar väl med andra liknande nordiska och europeiska studier genomförda vid tiden och därefter, såväl vad gäller totalresultaten som mönstren i svaren (se också nedan).¹³ Men i Sverige blev reaktionerna efter hand häftiga. Stämningarna i pressen vid tiden för att Slagen dam skulle granskas för misstänkt oredlighet ger en fingervisning om graden av upprördhet som studiens resultat orsakade. Svenska dagbladet rapporterade den 3 juni 2005:

11 Prop. 1996/97:55 s 30.

12 Frågor ställdes även om sexuella trakasserier och så kallade kontrollerande beteenden, men dessa sektioner har inte inkluderats i definitionen av våld.

13 Procent av kvinnorna utsatta för våld sedan 15/16-årsdagen i tre jämförbara nordiska studier: Finland, 40 procent (Heiskanen & Piispa 1998), Finland, 43,5 procent (Heiskanen & Piispa 2006), Danmark, 50 procent (Balvig & Kyvsgaard 2006). Se Lundgren & Westerstrand (2005a,c) för en diskussion om resultat och analytiska ansatser i (fyra delvis) andra studier.

”Tre personer har utsetts att granska professor Eva Lundgrens omstridda genusforskning. I drygt tre månader ska man gå igenom forskningsmaterial som bland annat ligger till grund för den kontroversiella rapporten Slagen dam. (...) Bland annat hävdar [Lundgren] att 46 procent av kvinnorna har blivit utsatta för manligt våld, uppgifter som många ifrågasätter.” (SvD 2005:a).

”Slagna damer och skumma procenttal” (DN 050609) och ”Äntligen ska Eva Lundgren granskas” (SvD 050611) är andra rubriker från texter där Slagen dam ifrågasätts som ”orimlig”. Nedan följer en diskussion om hur dessa ”orimligheter” kan ges sin vetenskapliga förklaring.

Slagen dams metodologi – fem aspekter

a) Forskningens ansvar att inkludera våldsformer

Vid tiden för Slagen dams publicering hade svenska studier om hälsa och levnadsvanor i regel utelämnat det *sexuella våldet* från sina frågebatterier. Alternativt ställde man endast ett fåtal allmänt hållna frågor om ”våld” (Ornstein & Hallberg 2007). Brås studie ”*Våld mot kvinnor i nära relationer*”, som följde ett år efter Slagen dam, är ett exempel på detta. Här ställdes endast frågor om fysiskt våld och hotelser (Brå 2002, jfr Hydén 1995). I den så kallade ULF-undersökningen om levnadsvanor i Sverige som SCB genomför årligen finns tre frågor rörande ”våld” och en om hotelser (SCB 2000–2006).¹⁴ När Stockholms stad i slutet av decenniet kartlade omfattningen av hedersrelaterat våld riktat mot ungdomar var heller inte det sexuella våldet medtaget (Schlytter et al. 2009:61ff). Motiven för att utelämna sexuellt våld anges sällan.

I Slagen dam inkluderades i definitionen av våld såväl fysiskt och sexuellt våld som hotelser om våld.¹⁵ Ser vi till fördelningen mellan våldsformerna märks det precis som i de andra prevalensstudierna som genomförts i Europa, vid den tiden och senare, att rapporteringen av erfarenheter av sexuellt våld är hög. Inte minst gäller detta unga kvinnor.

Att Slagen dam, liksom andra prevalensstudier med särskilt fokus på mäns våld mot kvinnor, genererade högre tal för kvinnors utsatthet än de studier som exempelvis utelämnat det sexuella våldet (jfr Brå 2002:14) är sålunda föga förvånande (Johnson 1996:25).

b) Forskarens eller kvinnans ansvar att definiera våldsutsatthet?

I den svenska debatten framställdes dock Slagen dams resultat som ett utslag av vida – i den mediala debatten förstätt som alltför vida – definitioner av våld. Kriminologen Mårten Landahls formulering är karaktäristisk.

14 http://www.scb.se/Pages/Standard____49127.aspx. I den sedan 2005 av Brå årligen genomförda Nationella trygghetsundersökningen (NTU) ställs frågor om erfarenheter av sexualbrott. Se nedan.

15 Så är legio i så kallade offerundersökningar om våld. Jfr Brå (2009).

”I Slagen dam svarade 7 000 kvinnor på en rad frågor om erfarenheter av hot, våld och oförsämdheter. Man slog sedan ihop siffrorna och kom fram till att 46 procent av de svenska kvinnorna utsätts för brottsliga handlingar av män.” (Landahl 2005)

Kritiken mot studiens definitioner som ”alltför vida” har sedan upprepats på tidningars ledar- och debattsidor. Påståendena handlar främst om att Slagen dam skulle ha inkluderat frågorna om sexuella trakasserier och kontrollerande beteenden i våldsdefinitionen (Frangeur 2001 Rothstein 2005a,b, Malmberg 2004, Kjöllér 2001, 2005, Landahl 2005).

Givetvis är definitionen av våld en viktig aspekt för vilka resultat man kommer att nå rörande rapporterad våldutsatthet. Samtidigt stannar inte frågan om rapporterad prevalens vid hur ”våld” har definierats.¹⁶ I Brås studie finner man exempelvis att 1 procent av kvinnorna hade blivit utsatta för fysiskt våld av sin partner under det senaste året. Slagen dams resultat visar att 3 procent av kvinnorna uppger detta. Enligt Brås tolkning av skillnaderna mellan studierna beror de på att Slagen dam använt sig av en vidare definition av våld (Brå 2002:22). Men resultatet i Brås studie baserar sig på det antal kvinnor som själva definierat sig som våldutsatta (fråga 8).¹⁷ Först därefter, i fråga 9–28, har karaktären av och omfattningen av våldet undersökts för de kvinnor som gjort en sådan självdefinition, och där återfinns de definitioner av våld som skulle kunna jämföras med Slagen dams. Dessa innebär inte på något entydigt sätt en snävare definition av våld än den som finns i Slagen dam.¹⁸

16 Frågan om våldsdefinitioner är intressant och omfattande men kommer av utrymmes-
skäl inte att behandlas närmare här. Nämnas bör dock FN:s definition av våld mot kvinnor,
som har följande innehåll (A/RES/48/104, Art 2): Violence against women shall be under-
stood to encompass, but not be limited to, the following: (a) Physical, sexual and psycholo-
gical violence occurring in the family, including battering, sexual abuse of female children in
the household, dowry-related violence, marital rape, female genital mutilation and other tra-
ditional practices harmful to women, non-spousal violence and violence related to exploita-
tion; (b) Physical, sexual and psychological violence occurring within the general communi-
ty, including rape, sexual abuse, sexual harassment and intimidation at work, in educational
institutions and elsewhere, trafficking in women and forced prostitution; (c) Physical, sexual
and psychological violence perpetrated or condoned by the State, wherever it occurs. Smith
(1994:110 ff) liksom Johnson (1996:26) betonar vikten av att kvantitativa studier ämnade att
fånga kvinnors våldserfarenheter inte definierar våld för snävt då detta leder till underrap-
portering på grund av de metodologiska problemen kring benämning/definierande/identifie-
rande som följer frågan.

17 Fråga 8 lyder: Har du blivit utsatt för hot om våld eller fysiskt våld under de senaste 12
månaderna? (Brå 2002:49). I ett svarsalternativ exemplifierar man sedan med ”knuffar, slag
och örfilar. Det behöver inte ha handlat om så grovt våld så att det lett till fysiska skador”.

18 I Brås enkät lyder fråga 27: Nedan anges några sätt att bruka våld. Kryssa för den eller
de typer av våld du blivit utsatt för a) knuff b) örfil c) slag med knuten hand d) spark e) klöst/
riven f) annat fysiskt våld. I *Slagen dam* lyder fråga 54: Har din nuvarande make/sambo nå-
gonsin uppträtt våldsamt mot dig på något av följande sätt. a) kastat något på dig som skulle
kunna göra dig illa, b) knuffat dig, hållit fast dig eller släpat dig, c) slagit dig med knytnäven
eller något annat hårt föremål eller sparkat dig, d) tagit stryptag eller försökt kväva dig, e) ban-
kat ditt huvud mot något, f) hotat med eller använt kniv, skjutvapen eller annat vapen, →

Den tvåstegsmetod Brå använde sig i sagda studie skiljer sig från hur flera av de stora europeiska (och internationella) omfångsstudierna beräknar våldsutsatthet i nära relationer (Heiskanen & Piispa 1998, Jaspard & Condon 2001, Lundgren m.fl. 2001, Müller & Schröttle 2004, Piispa et al. 2006, Balvig & Kyvsgaard 2006, IVAWS FN). Där har man sökt undvika att låta respondenten själv ta ställning till om hon hör till kategorin "våldsutsatta" då antalet kvinnor som svarar jakande på denna tämligen abstrakta och tillika normativa fråga kan förväntas vara lägre än det antal som svarar jakande på konkret formulerade frågor om våldserfarenheter (Lundgren m.fl. 2001:18).

En annan tolkning än att skillnaderna i rapportering handlar om definitioner kan därför vara att det handlar om hur frågorna ställts. Resultatet i Brås studie från 2002 visar att 1 procent av kvinnorna i Sverige *definierar sig som utsatta för fysiskt våld* av sin partner under senaste året. Slagen dam visar att 3 procent av kvinnorna uppger att de har utsatts för handlingar av sin make eller sambo under det senaste året som, på basis av att vissa gärningar har *definierats som typer av fysiskt våld av forskarna*, (definitioner har hämtats från de finska och kanadensiska studierna), gör att de räknas som våldsutsatta (Lundgren m.fl. 2001:27). Att rapporteringen är högre med den senare metoden kan förstås som ett uttryck för att sättet att ställa frågor har underlättat ett minnes- och tolkningsarbete för kvinnorna.

I de andra nordiska omfångsstudierna uppger 7 procent av de finska, 4 procent av de norska och 2,5 procent av de danska kvinnorna som lever i en relation att de utsatts för fysiskt våld av sin partner under det senaste året (Heiskanen & Piispa 1998:12, se också Heiskanen & Piispa 2006, Haaland m.fl. 2005:157 och Baalvig & Kyvsgaard 2006). De 3 procent Slagen dam redovisade för Sverige framstår alltså knappast som en orimligt hög siffra.

Valet av insamlingsmetod

En liknande metod som i Slagen dam, där man alltså undviker normativa formuleringar, används numera i *Nationella trygghetsundersökningen* (NTU) som genomförs av Brå varje år. Den fångar upplevd brottslighet och bygger på telefonintervjuer med 14 000 slumpvis utvalda kvinnor och män. I Brås rapport om kvinnors och mäns våldsutsatthet i nära relationer (2009), baserad på NTU (2005–2007) inkluderades, likt i Slagen dam, fysiskt våld, sexuellt våld och hot om våld. Till skillnad från Slagen dam inkluderas också trakasserier i definitionen av våld.

Enligt sagda Brå-studie rapporterade 1,2 procent av kvinnorna utsatthet för våldsbrottslighet i sin heterosexuella parrelation under det senaste kalenderåret (Brå 2009:7). Dessa resultat är lägre än den studie Brå genomförde 2001, som var enkätbaserad, där 1 procent rapporterade utsatthet för *fysiskt våld* i relationen under det senaste året. Resultaten är vidare markant lägre än i Slagen dam. Där rapporterade 5 procent av kvinnorna att de utsatts för våld (fysiskt/sexuellt/hotelser) under senaste året.

En förklaring som Brå lyfter fram till den förhållandevis låga rapporteringen är att

→ g) varit våldsam på något annat sätt. *Slagen dams* frågor formulerades så att jämförelser skulle kunna göras med den finska studien, *Faith, Hope, Battering* (1998).

de studerar gärningar med hänsyn till brottsdefinitioner. Ett förhållande som kanske än mer borde framhåvas är den begränsning som ligger i metoden för insamling. Valet dels att telefonintervjua respondenterna, dels att lägga fokus på brottsutsatthet generellt, kan med stor sannolikhet ge en underrapportering. Skälet är att kvinnor erfarenhetsmässigt har svårt att på kort varsel formulera och tala om våldserfarenheter (Kelly 1988, Jeffner 1997, Mellberg 2004, 2005, Enander & Holmberg 2004).¹⁹ I pilotstudierna rörande Slagen dam framkom exempelvis att kvinnorna ibland reflekterat länge över frågorna, liksom att de ibland gått tillbaka i slutet och fyllt i nya svar på grund av att minnen väckts under ifyllandets gång. Att dessa svårigheter är relevanta också för Nationella trygghetsundersökningen antyder det osannolika förhållandet att *ingen* kvinna i åldern 64–79 år enligt NTU 2005 uppgav att hon hade utsatts för något våld under den undersökta tiden.²⁰

c) Livstidsprevalens eller 12-månadersperspektiv

Traditionellt har undersökningar om mäns våld mot kvinnor studerat våldutsatthet med ett 12-månadersmått som perspektiv, dvs. man har sökt beräkna antalet våldutsatta kvinnor per år, ofta utifrån polisanmält våld eller med hjälp av enkätstudier.²¹ Detta 12-månadersperspektiv kan tyckas vara bara ett av flera möjliga förhållnings sätt (Smith 1994:112, Johnson 1996:26, 39). I de stora prevalensstudierna i Europa har man sökt inte bara uppgifter om de senaste 12 månaderna, utan också om våldserfarenheter efter 15- (eller 16-) årsdagen. Så också i Slagen dam. Greppet gör att man förutom siffror rörande ”senaste året” också får en totalsiffra rörande rapporterade våldserfarenheter under hela (vuxna) livet.

Den metodologiska nyheten att inte fråga bara efter ”senaste året” hade svårt att göra sig gällande i Sverige. Oaktat studiens faktiska innehåll läste många den med gamla, fragmenterade glasögon. Dagens Nyheters ledarsida skrev exempelvis om

”...den ifrågasatta studien ”Slagen Dam” som är en mager historia fylld av konstigheter. En av dem är hur astronomiskt resultatet avviker från tidigare forskning. Eva Lundgren och hennes feministkolleger är ju inte de första som forskat på mäns våld mot kvinnor. Men de är de första som kommer fram till siffran 40 procent (sic). Andra brukar hamna runt tre. Förklaringen är den vida definition av våld som Lundgren av ideologiska skäl använder sig av.” (Kjöllér 2005b).

19 Därtill kommer att det är svårt att veta om kvinnan är ensam när intervjuaren ringar. Kanske är det omöjligt för henne att svara på frågorna på grund av närvarande make/sambo eller barn.

20 Brå 2007. En intressant justering av NTU vore att under några år genomföra studien i enkätversion för att se hur svarsfrekvensen påverkas. Detta kunde också ge möjligheten att jämföra data med resultaten från Slagen dam och övriga, nyare, nordiska prevalensstudier (Finland 2006, Danmark 2006).

21 ULF, Brå 2002. Jfr också den franska studien som delvis är konstruerad på detta sätt (Jaspard & Condon 2001). NTU undersöker våldutsatthet under det senast föregående kalenderåret.

d) Våld utanför nära relationer

Våld på den offentliga arenan och våld utanför sexuella relationer har i media och debatt reserverats för mäns våldserfarenheter. De omfångsstudier som genomförts i Europa under det senaste årtiondet har dock visat att våld mot kvinnor utanför sexuella relationer är avsevärt mer utbrett än forskningen tidigare haft kännedom om.

I den norska studien uppgav 45 procent av de tillfrågade kvinnorna att de utsatts för en eller annan form av våld från en annan person än deras partner sedan de fyllde 15 år. Totalt hade var femte kvinna blivit sparkad, slagen eller hotad med vapen av en person utanför en nära relation efter 15-årsdagen (Haaland m.fl. 2005:179). I den tyska studien var förövarna av fysiskt våld i knappt hälften av fallen en man som kvinnan inte hade en sexuell relation med, det samma gällde för det sexuella våldet (Müller & Schröttel 2004:13 ff). I den finska studien rapporterar forskarna:

Nearly one quarter of Finnish women have at least once been a victim of outsider male violence. (...) Outsider violence against women is more likely to be sexual rather than physical. (...) The perpetrator of outside violence was a stranger to the victim in over a quarter of the cases (Heiskanen & Piispa 1998:32 ff).

Resultaten indikerar att också våld utanför partnerrelationer bör inkluderas när kvinnors våldsutsatthet studeras.

Så har skett i Slagen dam. Enligt rapporten har var tionde kvinna utsatts för fysiskt våld av en man hon inte har haft en sexuell relation med och 13 procent av samtliga kvinnor har utsatts för sexuellt tvång, våldtäkt eller försök till detta av en man de inte haft en nära relation med. Räknar vi även det så kallade lindrigare sexuella våldet har sammanlagt 25 procent av kvinnorna i studien rapporterat om sådana erfarenheter från män (Lundgren m.fl. 2001:39 ff).

Även i Brås enkätstudie från 2002 utgjorde våld utanför sexuella relationer en omfattande del av kvinnors våldserfarenheter. Tre fjärdedelar av kvinnorna som rapporterade att de utsatts för fysiskt våld under den senaste 12-månadersperioden uppgav att våldet utövats av annan än kvinnans partner²² (Brå 2002:20). Dessa resultat bekräftas i senare studier. I Brås studie över brottsutvecklingen i landet fram till 2007 skriver man:

”Den allmänna bilden av våldet mot kvinnor är att det främst sker inom ramen för en nära relation. (...) Av NTU framgår också att kvinnor i större utsträckning än män misshandlas av en närstående gärningsperson. Men den typ av våld som är vanligast enligt NTU inträffar inte i en nära relation, utan utövas av en bekant person som inte är närstående. I 42 procent av våldshändelserna var gärningsmannen en bekant, i 29 procent en närstående [mot 3 procent för män] och i 28 procent en helt okänd.” (Brå 2008:117).

²² Här ingår även våld utövat av kvinnor. Andelen våld utövat av män utanför nära relationer framgår inte (Brå 2002:20). Resultatet plockas dock inte upp i analysen.

Genom att inte bara fokusera på ”våld mot kvinnor i nära relationer” fångas nya grupper av förövare upp och kunskap vinnas om kvinnors våldsutsatthet på andra arenor än hemmets, liksom om vilka våldsformer som förekommer där.

Beslutet att i enkäten till *Slagen dam* också skapa kunskap om detta våld var ett brott mot diskursen om kvinnors våldsutsatthet som lika med ”våld i nära relationer”. Tyngden i denna diskurs illustreras av hur svårt det var för läsare att se bort från detta perspektiv på våld. Ett exempel ger de forskare som i en kritisk artikel mot *Slagen dam* menar att

om resultaten från rapporten ”Slagen Dam” stämmer (vilket vi för övrigt vill ifrågasätta då metodiken som använts uppvisar stora brister) – att 46 % av alla svenska kvinnor varit utsatta för en ”våldsamt” intim relation – innebär det att vi har en epidemi av våld mot kvinnor! (Gill, Widding Hedin m.fl. 2004)

Artikelförfattarna kallar sedan författarna till *Slagen dam* för ”okunniga”, ”ovetenskapliga”, ”sektaristiska”, ”monopolitiska”, ”totalitära” och ”odemokratiska”. I samma anda raljerar professor i statsvetenskap Bo Rothstein på DN debatt över att Uppsala universitet bör läggas ner, eftersom man inte har fällt Eva Lundgren för oredlighet i forskning. Lundgren hävdade, enligt Rothstein,

”...i sin forskning [att hon] hade belegg för att nästan hälften (47 procent) (sic) av alla kvinnor i Sverige utsätts för våld av sina manliga partners.²³

Läser man *Slagen dam* ser man att studien rapporterat att 11 procent av kvinnorna uppgivit att de någon gång utsatts för våld av sin nuvarande manliga partner, hälften (drygt 5 procent) att det skett under det senaste året (Lundgren mfl. 2001:27). I reaktionerna på *Slagen dam* återkommer dock en sammanblandning mellan studiens ”totalresultat” (46 procent) och dess data kring våld utövat i olika relationer och under olika tidsrymder.

e) Gärningsmännen i fokus – tolererat perspektiv?

Så långt har jag definierat fyra särskilda metodologiska grepp för omfångsstudier i allmänhet och *Slagen dam* i synnerhet som skiljer dem från tidigare svensk forskningsmetodik om våld. Dessa fyra grepp är a) att inkludera sexuellt våld när frågor om våldsutsatthet ställs, b) att normativa frågor om ”våldsutsatthet” undviks, c) att frågor om våldserfarenheter från hela (vuxna) livet ställs och d) att kunskap om våldserfarenheter från andra arenor än parrelationen söks. Media hade, som Wendt Höjer beskrivit, svårt att acceptera denna metodologi och så hade även verksamma inom forskarvärlden, som exemplen ovan visar. Studien blev på olika sätt förklarad ogiltig eller extrem. Jag går nu vidare med att diskutera ytterligare en skillnad mellan *Slagen dam*

23 Rothstein DN 070822. För liknande missförstånd, se Kurkiala, Axess Feb 2005, Rothstein & Jarrick 2006-01-22.

och traditionell svensk våldsforskning. Närmare bestämt den metodologi som forskarna har valt i Slagen dam för att presentera analys och data kring gärningsmännen.

Rådande fokus, orsaker och riskgrupper

Svensk våldsforskning har en stark tradition av att söka orsaker till våldsutövning som relaterar till social eller kulturell avvikelse, och våldsutövning framhålls ofta vara kopplad till alkohol- eller annat missbruk, till arbetslöshet och låg utbildning. Alternativt förklaras gärningsmannen vara psykiskt sjuk (Jeffner 1997:192, Brantsäter 2001:kap 9, Lundgren m.fl. 2001:14 ff, Molander 2003, Mellberg 2004:83, Molander 2005, Lundgren & Westerstrand, kommande). Det jag ovan omtalat som avvikelsekursen kring våld kan med andra ord tolkas som stark i Sverige.

När mäns våld mot kvinnor studeras i svenska kvantitativa studier är det vidare vanligt att ett fokus väljs där man försöker fånga *orsaksfaktorer*, eller *riskgrupper/våldsbenägenhet* bland män. Jag har omtalat detta som ett kunskapsintresse orienterat mot att förklara och förutse våldet.

Det man gör i riskgruppsanalysen är att försöka fånga konturerna av den grupp män som, i förhållande till sin storlek i befolkningen, i högst omfattning utövar våld mot kvinnor. Man ringar in grupper som ”löper särskilt stor risk att använda våld”, för att kunna sätta in insatser mot dessa grupper (exempelvis Brå 2009:30).

Kvalitativ forskning utmanar

Kvalitativa studier inom den feministiska forskningstraditionen om mäns våld mot kvinnor har länge hävdats att genom denna, ovan beskrivna, forskning ges en skev bild av vilka män som utövar våld mot kvinnor. Slagen dam, liksom de övriga europeiska kvantitativa prevalensstudierna, och kriminologiska data, pekar mot att endast en mindre del av det utövade våldet når polisens kännedom. Detta innebär att merparten av det utövade våldet och dess förövare och offer förblir osynliga i sådan forskning. Enligt Slagen dam anmäls bara mellan 15 och 20 procent av våldet (Lundgren m.fl. 2001:48).²⁴

Jämför man Slagen dam och annan forskning som ställt frågor om våld i enkäter till slumpvis utvalda kvinnor med kriminalstatistiken, avseende exempelvis gärningsmännens och brottsoffrens utbildning, framkommer indikationer på att det våld som kommer till samhällets kännedom via kriminalstatistiken innehåller överrepresentationer av gärningsmän och offer med låg utbildning.²⁵

24 Enligt BRÅ anmäls ca 20–25 procent av ifrågavarande våld (Brå 2008).

25 Siffrorna nedan (utom Slagen dam) är hämtade från Brå 2002:34 ff. För en diskussion rörande faktorn etnicitet och eventuella överrepresentationer i kriminalstatistiken, se Brå (2005:43).

Tabell 1. Kvinnor våldsutsatta av nuvarande make/sambo, i Slagen dam samt i kriminalregistret, efter kvinnornas utbildning, jämfört med andelen kvinnor totalt i befolkningen i respektive utbildningskategori, i procent.

	Slagen dam	Kriminalregistret 1998	Befolkningen 1998
Grundskola	25 %	48 %	26 %
Gymnasium	44 %	35 %	44 %
Eftergymnasial/ universitet	31 %	17 %	30 %
Summa	100 %	100 %	100 %

Tabell 2. Våldsvverkare i Slagen dam och i kriminalregistret efter männens utbildning, jämfört med andelen män totalt i befolkningen i respektive utbildningskategori.

	Slagen dam	Kriminalregistret 1998	Befolkningen 1998
Grundskola	22 %	38 %	27 %
Gymnasium	47 %	44 %	44 %
Eftergymnasial/ universitet	29 %	17 %	28 %
Summa	100 %	100 %	100 %

Brås studie om relationsvåld från 2002, genomförd genom en enkät riktad till kvinnor i arbetslivet, visar liknande resultat som Slagen dams avseende de kvinnor som uppgav att de utsatts för fysiskt våld i sin nuvarande relation. Bara små skillnader i utbildning märktes mellan dem som deltog i studien totalt och dem som uppgav att de utsatts för våld. Ingen av dessa våldsutsatta kvinnor, som alla hade jobb, hade polisanmält våldet (Brå 2002:21).

Tabell 3. Våldsutsatta av nuvarande make/sambo i Slagen dam och i Brås undersökning, efter kvinnornas utbildning, jämfört med samtliga kvinnor i dessa studier samt i befolkningen totalt, i procent.

	Brå alla kvinnor	Brå våldsutsatta	Slagen dam våldsutsatta	Befolkningen totalt 1998
Grundskola	19 %	18 %	25 %	26 %
Gymnasium	37 %	36 %	44 %	44 %
Eftergymnasial/ universitet	44 %	46 %	31 %	30 %
Summa	100 %	100 %	100 %	100 %

Dessa resultat ligger i linje med Brås senare studie, från 2009. Som grupper med särskilt hög rapportering lyfter studien likt Slagen dam fram unga kvinnor samt ensamstående med barn (i den gruppen ingår också män). Däremot konstaterar man att

Graden av utbildning, sysselsättning, boenderegion eller etnisk bakgrund tycks däremot inte ha någon statistiskt säkerställd betydelse i frågan om våldsutsatthet i en nära relation. (Brå 2009:27).

I Brås studie över *polisanmält* våld mot kvinnor utövat av män finner man däremot i materialet att

såväl gärningsmannen som offer skiljer sig tydligt från befolkningen generellt när det gäller vissa sociala faktorer. De är mer brottsbelastade – ofta tungt brottsbelastade – i högre utsträckning arbetslösa och lägre utbildade än kvinnor och män i befolkningen generellt. (Brå 2002:7, jfr också Brå 2005:43).

Den kvalitativa våldsforskningen växte mycket riktigt fram delvis som reaktion på och kritisk ansats mot den brist på kunskap om kvinnors erfarenheter och tolkningar av våld som länge präglade samhälle, forskning och politik (Jeffner 1997:192, Mellberg 2004:31). Den skevhet som denna forskningstradition kritiserade handlade delvis om materialet – att en snedfördelning finns redan från start för vilka män som hamnar i polisens register varför det materialet inte är representativt.

Problemställningen styr kunskapsproduktionen

Men skevheten i nämnda forskning kan enligt kritiken från den kvalitativa, feministiskt orienterade våldsforskningen med dess sammanhållna perspektiv, också tillskrivas själva problemställningen, eller det jag ovan kallat ett *riskgruppsperspektiv* på mäns våldsutövning. Detta perspektiv fokuserar på orsaker/riskgrupper men säger därmed endast något om de grupper som mest sannolikt kommer att utöva våld i re-

lation till varandra. Eftersom flera av riskgrupperna är numerärt små samtidigt som "den normala" manliga befolkningen kan vara relativt våldsbenägen riskerar lejonparten av det faktiskt utövade våldet att förbli osynligt när fokus hålls på sagda riskgrupperingar.

Den långa traditionen inom våldsforskningsfältet av tal om riskgrupper, i kombination med det icke representativa material på vilket dessa beräkningar gjorts, har på detta sätt skapat fokus kring vissa grupper män, menar därför kritikerna. Forskningen har skapat och förstärkt stereotyper i talet om vilka män som utövar våld. Dessa stereotyper antar man inom den kvalitativa, feministiska forskningstraditionen försvårar dels för samhället att se det våld som socialt etablerade män utövar, dels för enskilda kvinnor att identifiera sig som våldsutsatta.

Helheten – analysmöjligheter med konsekvenser

En central aspekt av det perspektivskifte som kom till stånd med Slagen dam handlar om att forskaren med omfångsstudiens material som utgångspunkt, *analytiskt* kan laborera med antagandet att vi har centrala delar av våldsbilden framför oss.²⁶ Detta bland annat för att materialet består av ett stort representativt urval ur befolkningen, att enkätens omfattning och utformning gör att forskaren har uppgifter om olika våldsformer samlade och inte fragmenterade, liksom att frågor om livserfarenheter och inte endast om kortare tidsspänn har ställts. Dessa förutsättningar gör att denna forskning skiljer sig från stora delar av tidigare våldsforskning. Jag kallar det en omorientering från ett fragmenterat riskgruppsperspektiv till ett sammanhållet perspektiv på våldsbildens utseende – här med de våldsutövande männen i fokus.

Nya frågeställningar ger nya svar. Av Slagen dams data framgår att svenska män är den grupp män som står för merparten av våldet riktat mot kvinnor inom relationer i Sverige. Detta blir fallet på grund av denna grupps relativa våldsbenägenhet i kombination med gruppens stora faktiska majoritet i befolkningen. Enligt kvinnornas svar står män födda i Sverige för 83 procent av det utövade våldet i relationer. Liknande siffror syns för män med normalkonsumtion av alkohol: 82 procent av de våldsamma männen i en relation dricker alkohol 1–2 ggr i veckan eller mer sällan. Likaså visade sig den stora gruppen våldsutövare, enligt kvinnornas svar, vara vara löntagare (65 procent) och av de våldsutövande männen var det 22 procent som endast hade obligatorisk skolgång eller lägre utbildning, medan 23 procent hade universitetsutbildning med examen.

26 Att analytiskt förhålla sig till den våldsbild som samlats in med Slagen dam som representerande en helhet innebär inte att man anser att våldet "i verkligheten" är fångat, eller att allt våld är rapporterat (Lundgren & Westerstrand 2005b).

En gemensam europeisk våldsbild: Våldet är socialt och kulturellt spritt

Om vi lämnar metodologin för ett ögonblick och tittar på påståendet i Slagen dam att våld är socialt och kulturellt spritt på ett sätt som tidigare varit okänt för forskningen och i samhällsdebatten, kan vi se att liknande fynd gjorts även i andra europeiska omfångsstudier. I den tyska studien konkluderar författarna att

“Interestingly enough this study found no connection between educational status/social class and violent tendencies. (...) All in all, it has become apparent in this study that abuse and violence in couple relationships is not a phenomenon related to class.” (Müller & Schröttle 2004:21)

Inte heller finner man i den tyska studien stöd för att förklara våldutövning med alkohol eller etnicitet även om signifikanta samband finns.

While this study was able to identify a significant role played by the use of alcohol (...), especially when considering violence in couple relationships, yet these factors should not be overrated by any means, as a relevant percentage of couple relationships do not have these problems. Many women, amounting to 55 % of those who had experienced partner violence, said that their violent partners had been occasionally or frequently under the influence of alcohol or drugs at the time of the incident (...) However, 27 % of the women replied that violent partners had *never* been under the influence of alcohol or drugs in these abusive situations. (Müller & Schröttel 2004:20f)

Också i den franska studien (Jaspard & Condon 2001) har liknande resultat nåtts, nämligen att våldsutövning långt ifrån är begränsad till de socialgrupper eller stående i de starka orsakssamband med sociologiska variabler man tidigare hävdade med stöd av kriminologiska data.

Therefore, socio-economic criteria such as socio-economic group, level of education or income, which explains the reasons for a number of social phenomena, are not substantially discriminating factors in term of the underlying mechanisms of partner relationship violence. Other explanatory factors should be looked for that are more closely linked to the social perceptions of male and feminine roles within partner relationships, and more generally the social images of women (...) (Jaspard & Condon 2001:13)²⁷

27 Se också Balvig & Kyvsgaard (2006:47).

Och rörande alkohol säger forskarna bakom den franska studien

It cannot be denied that the existence of an interaction between the consumption of alcohol and violence played a role, however it should also be noted that 70 % of acts of violence perpetrated against partners occurred without either of the partners having drunk any alcohol. (Jaspard & Condon 2001:14)

I Slagen dam konstaterar vi att vi inte funnit några substantiella skillnader i våldsutövning med hänsyn till männens utbildning och endast små skillnader med hänsyn till alkoholanvändning. Faktorn födelseland gav däremot utslag (Lundgren mfl 2001:74,75). Med ett sammanhållet perspektiv på gruppen våldsutövande män och hur de fördelar sig över några sociologiska variabler (jfr fig 1) summerar vi därför:

Föreställningen om att män utövar våld mot en viss typ av kvinnor och att dessa män främst är invandrare, har alkoholproblem eller är lågutbildade är en myt". (Lundgren m.fl. 2001:72)

Granskningen av Slagen dam – ett sammanhållet perspektiv möter doxa

De metodologiska och analytiska utgångspunkter som jag skisserat rörande den traditionella våldsforskningen och som jag härledde till en hegemonisk diskurs om våld, här kallad diskursen om våld i nära relationer och som jag menat är centrerad kring fragmentering och avvikelse, har inte dominerat endast i forskningen. Naturligt nog korresponderar den med starka föreställningar hos allmänhet och i media. Samtidigt som flera omfångsstudier i Europa, däribland Slagen dam, visar en ny våldsbild av ett socialt och kulturellt spritt våld, har mycket riktigt dylika resultat mötts av motstånd i Sverige (Lundgren & Westerstrand 2001, Wendt Höjer 2005, Westerstrand 2005:a, 2005:b).

På Svenska Dagbladets ledarsida kallas Lundgrens arbete hänfullt för "så kallad forskning" och skribenten fortsätter om Slagen dam:

Strunt samma att det finns verklig forskning som visar att det inte bara är de misshandlande männen som utmärker sig genom att i högre grad vara socialt marginaliserade. Även de misshandlade kvinnorna är enligt Brå mer brottsbelastade, oftare arbetslösa och sämre utbildade än genomsnittet av befolkningen. (Abrahamsson, Feminismen dog bara nästan. SvD 2005-12-30)

Också på DN:s ledarsida är skribenten kritisk angående Slagen dam:

Min främsta invändning mot uppsalafeministerna är inte deras åsikter, utan deras förakt för sanningen. Det spelar ingen roll att de i rapport efter rapport får flera av sina älsklingsteser söndermalda i den vetenskapliga kvarnen, som till exempel deras påstå-

ende att våldet mot kvinnor inte skulle ha någonting att göra med socialgruppsstillhörighet, utbildningsnivå och kulturellt ursprung. De hävdar alltså att våldet är lika vanligt i slott som koja (Kjöller, Samma talibaner här som där, DN 2005-06-05).

Att det kunde vara fråga om ny forskning, med ny kunskap, tycks vara en omöjlig tanke. Efter år av nedsättande och på felläsningar grundade omdömen i media kom till sist Slagen dam att göras till föremål för Uppsala universitets granskning för vetenskaplig ohederlighet.²⁸

Studie utan stöd i data?

Uppsala universitet gav i uppdrag åt professor Margareta Hallberg och professor Jörgen Hermansson (vetenskapshistoria respektive statskunskap) att granska professor Eva Lundgrens vetenskapliga produktion enligt Uppsala universitets regelverk om (förfarande vid anklagelser om) vetenskaplig ohederlighet.²⁹ Hallberg och Hermansson valde att bland annat granska Slagen dam, och i fokus för granskningen står rapportens bild av gärningsmännen. Denna, säger granskarna, har "nått stor spridning i den offentliga debatten" varför det "finns skäl att syna den närmare" (Hallberg och Hermansson 2005:12).

Granskarna friade Slagen dam för oredlighet men den centrala slutsatsen i deras rapport, som snabbt plockades upp av media, var att studien borde ha redovisat "rakt motsatt resultat" och sålunda brast i kvalitet. Uttalandet gällde studiens slutsatser kring gärningsmännen i kapitel 8, *Myter om våld?*

Slagen dam kapitel 8, Myter om våld?

I kapitel 8 i Slagen dam undersöker vi hur talet om gärningsmannen som avvikande stämmer överens med kvinnornas rapportering. Vi menade att vi utifrån data i studien kunde säga att den bild av gärningsmannen som avvikande som finns – i betydelsen socialt eller kulturellt "annorlunda" enligt några vanliga sociologiska parametrar – upprätthåller en myt om vilka gärningsmännen är:

"De frågetecken vi satte i rubriken till detta avsnitt kan enligt våra resultat plockas bort. Föreställningen om att män utövar våld mot en viss typ av kvinnor och att dessa män främst är invandrare, har alkoholproblem eller är lågutbildade är en myt". (Lundgren m.fl. 2001:72)

Denna slutsats kallar Hallberg och Hermansson när de granskar rapporten, med ett eget begrepp, "tesen om våldets allmängiltighet". Det är en tes de menar saknar stöd i materialet:

28 Rektors beslut 2006-06-09, se också Eva Lundgrens försvar, del I och II, UFV Dnr 1093.

29 Dnr: UFV 2007-07-03. Se också Eldén 2005a för en kritik av granskningsbeslutet.

”Den viktigaste slutsatsen vad gäller den kvantitativa studien *Slagen dam* är att ett av dess mest centrala resultat, tesen om våldets allmängiltighet, inte har stöd i Lundgrens m.fl. egna data. (...) [E]n reanalys av samma data visar att slutsatsen borde vara den rakt motsatta. Risken är signifikant högre att vissa män ska utsätta sin partner för våld. Detta är, vill vi hävda, en mycket allvarlig kritik som vi riktar mot Lundgrens forskning.” (Hallberg & Hermansson 2005:19,20)

Här märks att granskarna talar om ”risken” för att vissa män ska använda våld, alltså ett riskgruppsperspektiv. I *Slagen dam* begagnas som sagt ett annat, sammanhållet, perspektiv. Inser granskarna detta? Ja, och nej. De utgår från att här är fråga om ett ”fel”, inte om en medvetet vald metod:

De uppgifter som används i boken för att belysa (...) egenskaper hos männen (arbetslöshet, utbildning och alkoholkonsumtion) är (...) svåra att bruka över huvudet taget. Skälet är helt enkelt att Lundgren m.fl. så att säga procentuerat åt fel håll.” (Hallberg & Hermansson 2005:12)

Som jag diskuterar ovan kan triolen ”avvikelse – fragmentering – våld i nära relationer” tolkas som den förståelse som präglar synen på våld mot kvinnor i Sverige. Det riskgruppsorienterade perspektivet är en metodologisk pendang till denna förståelse, så djupt förankrad i den svenska förståelsen av våld/våldsforskning att jag tidigare i denna artikel menat att man kan tala om en doxisk uppfattning. När Hallberg och Hermansson påför *Slagen dam* kravet att använda ett dylikt perspektiv – andra perspektiv är ”fel” – demonstrerar de hur doxiska föreställningar grundade i avvikandets diskurs verkar.

Granskningens huvudfråga och metod – tesen om våldets allmängiltighet

För en illustration av doxas självförklarande verkningar vill jag dröja kort vid granskar-
nas val av problemställning för sin granskning. Hallberg och Hermansson vill kontrollera om de slutsatser om gärningsmännen som dras i kapitel 8, ”Myter om våld”, stämmer överens med studiens data. Detta gör de genom att använda regressionsanalyser, en lineär och en logistisk dito (Hallberg & Hermansson 2005:13,14). Det vill säga, de använder statistiska instrument som kan ge svar på frågeställningar kring orsaksfaktorer/riskgrupper.³⁰ Deras *metod* – styrd av orsaks/riskgruppsperspektivet – och deras *problemställning* – att granska *Slagen dams* utsagor om gärningsmännen (som ju vägleds av ett annat, sammanhållet, perspektiv) – svarar därmed inte mot varandra. Denna bristande överensstämmelse fortplantar sig när granskarna ska utveckla sin syn på *Slagen dams* slutsatser. Dessa missförstås, troligen för att granskarna laborerar med ett riskgruppsperspektiv som enda möjliga ingång till hur data om gärningsmännen kan brukas.

30 Vi har generellt valt att inte använda regressionsanalyser i *Slagen dam* då signifikanser kan förväntas för närmast alla samband på grund av just materialets storlek (n=6926). (Lundgren m.fl. 2001:130)

Dröjer vi vid hur granskarna formulerar sitt problem märks följande: Analytiskt etablerar Hallberg och Hermansson sin förståelse av Slagen dams resultat rörande gärningsmännen genom att konstruera en tes, "tesen om våldets allmängiltighet" (ibid s 12). Denna ska de så pröva mot egna körningar av data. Men, den definition de ger "tesen" är svår att ringa in. De formulerar den i åtminstone tre olika varianter. En första innebörd granskarna ger den är "att vilken kvinna som helst kan utsättas för våld av vilken man som helst" enligt Slagen dam. (ibid s. 11). Denna första variant, alltså inte ett resultat Slagen dam framför, relaterar till ett riskgruppsperspektiv, och dess kunskapsanspråk är att kunna förutse våld. Det blir än tydligare när granskarna skruvar formuleringen ytterligare: Enligt Slagen dam, säger granskarna, kan våldet "drabba vilken kvinna som helst, komma från vilken man som helst och inträffa i vilken situation som helst" (ibid s. 12).

En andra variant av granskarnas tes lyder att Slagen dam påstår "att våld utövas av alla sorters män" (ibid s.12). Här formulerar sig granskarna på ett sätt som ligger närmare Slagen dams problemställning, där helheten av gruppen våldsvverkare ställs i analytiskt fokus, men utan att ta upp Slagen dams sammanhållna perspektiv där gruppen våldsutövande män relateras till den bild om avvikelser hos våldsvverkarna som den hegemoniska våldsdiskursen framhåller. Ytterligare en definition, en tredje variant, förekommer: "Tesen om våldets allmängiltighet" handlar då om att Slagen dam skulle utge sig för att tillbakavisa myten om "att våld kan knytas till särskilda grupper män" (ibid s.18, 19). Vad som mer precis avses med detta är oklart.³¹

Förutom att granskningens metodval inte korresponderar med dess problemställning, brister därmed även dess problemställning i koherens (ibid s. 12).

Reanalys av data

Även om granskarna på detta sätt vantolkar centrala slutsatser i Slagen dam samt uttrycker sig slarvigt och skiftande om vad de avser att kontrollera, skulle naturligtvis en genomförd riskgruppsanalys rörande gärningsmännen kunna utmana slutsatsen i Slagen dam.³² Men granskarnas reanalyser visar sig inte ge något förklarande

31 Andra förväxlar det sammanhållna perspektivet med "våldets normaliseringsprocess". "Lundgren har under många år lanserat vad hon kallar 'våldets normalisering', bland annat i den vitt spridda studien Slagen dam. Idén går ut på att våld mot kvinnor utövas av alla sorters män." ("Igår kom slutet för genusforskningen" Popova, Expressen 2005-12-16). Bo Rothstein och Arne Jarrick kräver att universitete fortsätter granskningen av Lundgren efter friandet, bl.a. eftersom: "...genusforskaren Eva Lundgren och kretsen kring henne hävdar (...) att det inte är någon skillnad mellan de män som utövar våld mot sina kvinnliga partners och de som inte gör så. Det[ta] har man kallat 'våldets normaliseringsprocess'." (UNT 22 januari 2006). För en orientering rörande "våldets normaliseringsprocess" se Lundgren (1991, 2004) *Våldets normaliseringsprocess. Två parter, två strategier*.

32 I Slagen dam ifrågasätter vi inte existensen av vissa överrepresentationer utan själva värdet av en riskgruppsorienterad analys. Detta eftersom så mycket våld, enligt studiens och annan liknande forsknings resultat, utövas av män utanför de riskgrupper som ständigt utpekas. Vidare kunde en multipel korrespondensanalys visa på "utslagenhet" hos gärningsmännen. Sådant utfall har dock ej nåtts vid kontroll.

utslag. De finner, liksom det redovisas i Slagen dam, signifikanser i materialet men konstaterar samtidigt att de har lågt förklaringsvärde.³³ Och detta noteras av granskarna.

”Allra först bör det framhållas att vi inte kommer särskilt långt i vår förklaring av vilka män som utövar våld mot sina kvinnor. Förklaringskraften är låg.” (ibid s.15)

Istället för att tolka detta som ett stöd för valet av perspektiv i Slagen dam menar Hallberg och Hermansson att materialet i Slagen dam är ”för tunt” för att hitta de riskgrupper de letar efter (eller som de vet finns?). Samtidigt – och motstridigt – menar de att de *har* funnit sådana grupper i materialet. Signifikanserna är visserligen i förstone ”faktiska” men ”svaga” och utan förklaringsvärde (ibid s. 14,15). När granskarna kommer till sina slutsatser har dock dessa signifikanser, utan att förändringen förklaras, ändå blivit så starka att Slagen dams slutsatser (som de alltså inte förhåller sig till metodologiskt) borde vara ”de rakt motsatta”. Slagen dams uppgifter om gärningsmännen är enligt granskarna ”helt missvisande”, de strider mot det ”rimliga” (ibid s 16).

...och mycket allvarlig kritik

Granskningsprocessen mynnar ut i att Lundgren frias, men också i det Hallberg och Hermansson alltså sammanfattar som ”...en mycket allvarlig kritik som vi riktar mot Lundgrens forskning” (ibid s 19, 20).³⁴ Media vidarebefordrar nyheten.³⁵ DN rapporterar att granskarna

”...har funnit mycket stora brister i hennes forskning (...). Hon har bland annat hävdad att våldsamma män är välfungerande och att det inte finns något samband mellan exempelvis alkoholmissbruk och våld. (Dagens Nyheter 2005-12-15, se not 33)

På Svenska Dagbladets ledarsida under rubriken ”Inte ohederlig med helstollig” sägs Lundgren i Slagen dam ”som en orubblig sanning [slå] fast att varenda man kan tänka sig att slå kvinnor.” (SvD 2005-12-16)

I granskningen framförs också kritik mot universitetet, för att det låtit Eva Lundgren leda en forskningsmiljö vid samhällsvetenskapliga fakulteten. ”Vetenskapliga miljöer som inte vårdar sig om pluralism och möjligheten att ständigt ifrågasätta riskerar att bli blind för även de uppenbara invändningarna mot de egna slutsatserna” (Hallberg & Hermansson s. 20). Universitetet uppmanas att se över Lundgrens situa-

33 I Slagen dam redovisas en viss överrepresentation av våldsamma män bland dem som dricker alkohol oftare än 1–2 ggr i veckan (eller ej har druckit alls under det senaste året) (s. 70) liksom att män födda utomlands är överrepresenterade bland dem som utövat våld inom sin nuvarande relation (tabell 9, s 68).

34 Margareta Hallberg ville inte dra slutsatsen att Lundgren skulle frias utan lämnade över beslutet till Uppsala universitet, som dock ansåg detta.

35 Kritik mot granskningen reses också, om än sällsynt (DN 2005-12-15).

tion. Rektor tar allvarligt på kritiken och uttalar i Sveriges radio att Lundgren ska ges ett nytt forskningsområde, att ”granskningen ska leda till en avsevärd förbättring, att hon nu ska finnas i en mycket större vetenskaplig miljö där de kan ställa både besvärande och uppmanande frågor” (SR 2005-12-06). Den avdelning vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet som leds av Eva Lundgren, inom vilken Slagen dam tillkommit, upplöses.

Kung slår dam – är våldsforskning möjlig i Sverige?

I den här artikeln har jag diskuterat några grundläggande skiljelinjer rörande hur våld förstås inom svensk forskning och debatt. Jag har identifierat triolen *avvikelse – fragmentering – diskursen om ”våld i nära relationer”* som ett dominerande perspektiv. Triolen *normalitet – sammanhållande – diskursen om ”mäns våld mot kvinnor”* ser jag, med Mellberg (2004) som ett nytt, konkurrerande perspektiv. Vidare har jag pekat på de skilda kunskapsanspråk som kan kopplas till respektive våldsdiskurs: att *förutse/förklara* våldet hör då till den fragmenterade förståelsen medan *att se* våldet hör till det sammanhållna perspektivet.

Som en konkretisering av hur ett sammanhållet perspektiv på våld kan se ut i våldsforskningen har jag lyft fram fem metodologiska grepp hämtade från Slagen dam. Jag har också pekat på hur dessa skiljer sig från den tidigare våldsforskningens perspektiv. De består i att a) våldsdefinitionen i studien inkluderar sexuellt våld, b) att forskarna, inte respondenten, definierat våldsutövning, c) att kunskap söktes om våldserfarenheter inte bara under senaste 12-månadersperioden utan även sedan 15-årsdagen, d) att också uppgifter om våld utanför nära relationer – såväl former som arenor för sådant våld – har samlats, samt e) att ett sammanhållet perspektiv har anlagts på gärningsmännen. Tillsammans utgör dessa metodologiska grepp en grund för möjligheter till ny kunskap om kvinnors våldsutövning. Jag menar att de också har bidragit till sådan, viktig, kunskap, särskilt med hjälp av de teoretiska redskap med vilka resultaten har tolkats i rapporten.³⁶

Trots att korrespondensen mellan Slagen dam och andra nordiska och europeiska prevalensstudier, gjorda vid den tiden och efteråt, var stor – metodologiskt och resultatmässigt – befanns studien i en svensk kontext vara ”orimlig”. Jag har ovan illustrerat reaktionernas innehåll, och den granskning som blev följden av den mediala kritiken mot rapporten. Jag har härvidlag använt Bourdieus begrepp *doxa* för att benämna den självklarhet med vilken den etablerade diskursen om våld (”våld i nära relationer”) höll sig närvarande i diskussionen, och mot vilken den metodologiska omorientering Slagen dam introducerade kom att framställas som ”fel”, ”nonsens”, ”rappakalja”, ”förakt för sanningen”, ”så kallad forskning” och ”helt missvisande”.

Ur ett vidare perspektiv kan det därför vara intressant att notera att kritiken mot Slagen dam växte parallellt med att ett nytt problemfält såg dagens ljus i Sverige:

³⁶ I arbetet med statistik kring våld krävs vad Lundgren & Westerstrand kallar en dubbel hermeneutik (Lundgren 2005, Lundgren & Westerstrand 2005c).

”mäns våldsutsatthet i nära relationer” (se exempelvis Gill & Remahl 2005). Som Holmberg pekar på kan diskursen om ”våld i nära relationer” ses som ett sätt att nedtona könsmaktsaspekterna av kvinnors våldsutsatthet och föra in ett konfliktperspektiv i förståelsen av problemet (Holmberg 2010, se också Brå 2009, Straus 1999).³⁷ Ser vi *frånvaron av sexuellt våld* inom diskursen ”våld i nära relationer” (så som den formulerats i en svensk kontext) liksom betonandet av *parrelationen som arenan för våldsutövning* och *avvikelse* som orsaken till våldet, märks också hur väl tankar om att män är lika utsatta för kvinnors våld som kvinnor för mäns våld, passar in i resonemanget. Mot detta perspektiv framstår de vidgade former, arenor och grupper av gärningsmän som Slagen dams metod synliggjorde onekligen som ett störande inspel. Betänker vi vidare att även genusteoretiska våldsforskningsarbeten kunnat reproducera fragmentering och avvikelседiskurser om våld (Hydén 1995), märks hur djupgående Slagen dams metodologiska utmaningar var.

Slagen dam är givetvis inte fri från möjliga invändningar. Liksom i all forskning finns saker att förbättra och valet i studien av analytisk ansats, med dess sammanhållna perspektiv på våld, begränsar presentationen i vissa avseenden. Den analytiska/metodologiska ansatsen i Slagen dam är dock en del i en metod- och teoriutveckling rörande förståelsen av våld vilken, förutom att ha givit nya kunskaper om svenska förhållanden, även gjort intryck på den europeiska forskningen på området (Schrötte et al. 2006). Nu, nästan tio år efter att den publicerades, märks även att delar av metodologin bakom studien börjar lämna spår i svenska kvantitativa studier om våld mot kvinnor (Brå 2009:12) liksom att dess metodologi är väl inarbetad i en internationell kontext.³⁸

Jag hoppas därför att Slagen dam bara var den första av liknande studier som Sveriges regering återkommande ska initiera. I arbetet med att analysera data från dessa studier tror jag att ett sammanhållet perspektiv ger de bästa verktygen för att synliggöra, tolka och bekämpa mäns våld mot kvinnor. I värderingen av om så är fallet ser jag fram emot en diskussion mellan våldsforskningskompetenta personer, i en vetenskaplig inramning, och med blicken riktad mot den internationella forskningen. Gärna i ett samtal där alla har läst innantill innan meningsutbytet startar och där forskaren tillåts söka ny, vilket ju kan vara kontroversiell, kunskap.

37 Se dock Brå 2009, exempelvis, som framhåller den kvalitativa skillnaden mellan kvinnors och mäns våldsutsatthet i nära relationer, liksom studiekontexternas betydelse för de resultat som nås.

38 Den internationella studien *International Violence Against Women Survey* (HEUNI och UN) använder en frågemanual som i väsentliga delar liknar Slagen dams, exempelvis följer den punkterna i–iv ovan. se <http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-stat-2005/docs/expert-papers/Nevala.pdf>

Litteratur

- Balvig F. & B. Kyvsgaard (2006) *Vold og overgrep mot kvinder. Dansk rapport vedrørende deltagelse i International Violence Against Women Surven (IVAWS)*. Köpenhavns Universitet/Justitieministeriets Forskningsenhet.
- Brantsaeter, Marianne C (2001) *Möter med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Brottsförebyggande rådet (2002) *Väld mot kvinnor i nära relationer*. Rapport 2002:14.
- Brottsförebyggande rådet (2005) *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Rapport 2005:17.
- Brottsförebyggande rådet (2008) *Brottsutvecklingen i Sverige fram till 2007*. Rapport 2008:23.
- Brottsförebyggande rådet (2009) *Väld mot kvinnor och män i nära relationer*. Rapport 2009:12.
- Burman, Monica (2007) *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor*. Uppsala: Iustus förlag.
- Carbin, Maria (2009) *Mellan tystnad och tal. Flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik*. Stockholms universitet.
- Eldén, Åsa (2005) "Forskningsetik och hederslogik", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 2/3.
- Haaland, Thomas, Sten-Erik Clausen & Berit Schei (2005) *Vold i parforhold – ulike perspektiver fra den første landsdekkende undesøkelsen i Norge*, NIBR-rapport 2005:3.
- Heiskanen, Markku & Minna Piispa (1998) *Faith, Hope, Battering*, *Oikeus* 1998:20, Statistics Finland.
- Holmberg, Carin (2010) "Vad ska man kalla ett slag i hemmet?" *Bang* nr 2.
- Hydén, Margareta (1995) *Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Mellan det omöjliga och det möjliga*. Stockholm: Liber utbildning.
- Jaspard, Maryse & Stéphanie Condon (2001) *National Survey on Violence Against Women in France*. ENVEFF Survey, Paris: Institute de démographie de l'Université de Paris I.
- Jeffner, Stina (1997) "Liksom våldtäkt – typ" *Om betydelsen av kön och heterosexualitet för ungdomars förståelse av våldtäkt* (diss.) Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
- Johnson, Holly (1996) *Dangerous Domains. Violence Against Women in Canada*. Toronto, Albany, Canada.
- Kelly, Liz (1988) *Surviving Sexual Violence*. Polity Press.
- Lundgren, Eva (1991), *Väldets normaliseringsprocess, två parter – två strategier*. ROKS.
- Lundgren, Eva (2004) *Väldets normaliseringsprocess, två parter – två strategier*. ROKS.
- Lundgren, Eva (1993) *De får da vara grenser for kjønn*. Oslo: Pax forlag.
- Lundgren, Eva (1994) *La de små barn komme till meg*. Oslo: Cappelen forlag.
- Lundgren, Eva (2005), "Könat våld – nya våldsbilder, krockande förståelser och utmaningar i praktiken", *Socialmedicinsk tidskrift*, nr 6: 483–489.
- Lundgren, Eva, Gun Heimer, Jenny Westerstrand & Anne-Marie Kalliokoski, (2001) *Slagen dam, Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*.

- Brottsoffermyndigheten, Uppsala universitet.
- Lundgren, Eva & Jenny Westerstrand (2001) "Våldet som kom bort. Eva Lundgren och Jenny Westerstrand om mottagandet av rapporten Slagen dam", *Bang* nr 2.
- Lundgren, Eva & Jenny Westerstrand (2005a), Comparing four Prevalence Studies on Violence Against Women: Main results, methodology and analytical approaches, Institut National d'Études Démographiques (INED), Paris.
- Lundgren, Eva & Jenny Westerstrand (2005b), "Behövs en sammanhållen våldsförståelse?" *Socialmedicinsk tidskrift*, nr 6: 503–513.
- Lundgren, Eva & Jenny Westerstrand (2005c) "Nya våldsbilder – den svenska bilden i nordisk relief", *Socialmedicinsk tidskrift*, nr 6:490–502.
- Lundgren, Eva & Jenny Westerstrand (kommande), Stora våldsboken.
- McCall, Leslie (2005), "Intersektionalitetens komplexitet", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 2/3 s 31–56.
- Mellberg, Nea (2002) *När det överkliga blir verklighet: Mödrars situation när deras barn utsätts för sexuella övergrepp av fäder*. Umeå: Borea.
- Mellberg, Nea (2004) *Mäns våld mot kvinnor: synliga mödrar och osynliga barn. En genomgång av svenskt offentligt tryck, facklitteratur och forskning om mäns våld mot kvinnor och våld/sexuella övergrepp mot barn*, Work in Progress, Avdelningen för samhällsvetenskaplig genusforskning, Uppsala universitet.
- Müller, Ursula & Monika Schröttle (2004) *Health, Well-Being and Personal Safety of Women in Germany. A representative Study of Violence Against Women in Germany*. Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth, Berlin.
- Nilsson, Gabriella (2005) "Slagen dam och tystnaden", *Nätverket* nr. 14.
- Nilsson, Gabriella (2009) *Könsmakt eller häxjakt. Antagonistiska föreställningar om mäns våld mot kvinnor*. Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.
- Schröttle, Monika et al. (2006), *Comparative reanalysis of prevalence of violence against women and health impact data in Europe – obstacles and possible solutions. Testing a comparative approach on selected studies*. http://www.cahr.uni-osnabrueck.de/reddot/D_20_Comparative_reanalysis_of_prevalence_of_violence_pub.pdf.
- Schlytter, Astrid, et al. (2009), Oskuld och heder. En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholm stad – omfattning och karaktär. Stockholms stad/Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Steen, Anne-Lie (2003) *Mäns våld mot kvinnor – ett diskursivt slagfält. Reflektioner kring kunskapsläget*. Research Report No 131 from the Department of Sociology, Göteborg University.
- Straus, M. A. (1999) "The Controversy over Domestic Violence by Women. A Methodological, Theoretical and Sociology of Science Analysis" I X. B. Arriaga & S. Oskamp, *Violence in Intimate Relationships*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Piispa, Minna, M. Heiskanen, M. Kääriäinen & J. Sirén (2006) *Violence against women in Finland*. National Research Institute of Legal Policy, Publication 225, Helsingfors, The European Institute for Crime Prevention and Control.

- Smith, Michael D. (1994) "Enhancing the Quality of Survey Data on Violence Against Women. A Feminist Approach", *Gender and Society*, 8, 1, 109–127.
- Wendt Höjer, Maria (2002) *Rädslans politik, Våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Malmö: Liber.
- Wendt Höjer, Maria (2005) *Skamflücken*. Slutrapport Våldsamt jämställt, Brottsförmyndigheten.
- Westerstrand, Jenny (2010) "Våldsamt motstånd" *Bang* nr 2.

Författningar och dokument, svenska och utländska

- SOU 2004:121, *En utredning om myndigheter, mansvåld och makt*.
- Regeringens proposition 1997/98:55 *Kvinnofrid*.
- A/RES/48/104, *FN:s deklaration om upphävande av alla former av våld mot kvinnor*.

Ärendehandlingar

- Lundgren, Eva (2005) *Kompletterande försvar*. Avdelningen för samhällsvetenskaplig genusforskning, Uppsala universitet, Dnr UFV 2005/1023.
- Hagekull, Berit, Margareta Hallberg & Jörgen Hermansson (2005) *Granskning av professor Eva Lundgrens forskning i enlighet med Uppsala universitets regler om förfarande vid anklagelser om vetenskaplig ohederlighet*. Uppsala universitet, Dnr UFV 2005/1023.
- Sundqvist, Bo *Beslut 050607*. Uppsala universitet, Dnr UFV 2005/1023.

Tidningsartiklar och hemsidor

- Abrahamsson, Maria, a) *Äntligen ska Eva Lundgren granskas*, Svenska Dagbladet 2005-06-11.
- Abrahamsson, Maria, b) *Inte ohederlig men helstolig*, Svenska Dagbladet 2005-12-16.
- Abrahamsson, Maria, c) *Feminismen dog bara nästan*, Svenska Dagbladet 2005-12-31.
- Bauhn, Per, *Krigsretoriken skadar kvinnosaken*, Svenska Dagbladet 2005-05-19.
- Brå Apropå nr 3 2007 http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&cid=832&module_instance=12,
- Eldén, Åsa, *Dags att visa vetenskaplig tåga*, Upsala Nya Tidning 2005-09-28.
- Gill, Peter & Carita Remahl, *Kvinnor lika våldsbenägna som män*, Dagens Nyheter 2005-01-27.
- Kjöller, Hanne, a) *Samma talibaner här som där*, Dagens Nyheter 2005-06-05.
- Kjöller, Hanne, b) *Könskriget är inte över*, Dagens Nyheter 2005-07-02.
- Kjöller, Hanne, c) *Slagna damer och skumma procenttal*, Dagens Nyheter 2005-07-09.
- Lisinski, Stefan, *Lundgren friad men kritiserad*, Dagens Nyheter 2005-12-16.
- Malmberg, Bo, a) *Eva Lundgren trivialiserar kvinnovåldet*, Upsala Nya Tidning 2005-04-13.
- Malmberg, Bo, b) *Hela samhället inte patriarkalt*, Upsala Nya Tidning 2005-06-01.

- Molander, Joakim, *Fredsskadade svenskar blinda för ondskan*, Svenska Dagbladet 2005-01-20.
- Molander, Joakim, *Outhärdligt om mördaren vore frisk*, Svenska Dagbladet 2003-10-12.
- Popova, Susanna, *Igår kom slutet för genusforskningen*, Expressen, 2005-12-16.
- Rothstein, Bo, a) *Även Uppsala universitet måste granskas*, Uppsala Nya Tidning 2005-06-16.
- Rothstein, Bo, b) *All forskning måste granskas kritiskt*, Uppsala Nya Tidning 2005-07-08.
- Rothstein, Bo & Arne Jarrick, *Universitetet friar sig själv*, Uppsala Nya Tidning 2006-01-22.
- Rothstein, Bo, *Uppsala universitet måste läggas ner*, Dagens Nyheter 2007-08-22.
- Sveriges Radio, 2005-12-15, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=114&artikel=755191>
- Westerstrand, Jenny, a) *Bo Rothstein har fullständigt fel*, Uppsala Nya Tidning 2005-06-28.
- Westerstrand, Jenny, b) *Våldet har också ett sammanhang*, Uppsala Nya tidning 2005-07-27.
- Widding Hedin, Lena, Lars Hedin & Peter Gill, *Rikskvinnocentrum har blivit en sekt*, Expressen 2004-05-04.
- Violence Against Women Survey,
<http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-stat-2005/docs/expert-papers/Nev-ala.pdf>

Författarpresentation

Jenny Westerstrand är juris doktor vid Uppsala universitet, med regleringar av människohandel och prostitution i internationell rätt som ämne. Westerstrand var koordinatör i och medförfattare till studien Slagen dam.